

Кулак Н.В., к.н. з д.уп., Мурадова А., магістр

Київський національний університет технологій та дизайну

КОРПОРАТИВНИЙ ДОГОВІР В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ: ПОРЯДОК УКЛАДЕННЯ

Анотація. У статті проаналізовано особливості порядку укладання корпоративного договору, та виявлено сучасний стан законодавства у сфері регулювання корпоративних відносин. Авторами було визначено основні чинники, що обґрунтовують самостійне місце корпоративного договору серед існуючих у сфері цивільних правовідносин договірних конструкцій.

Ключові слова: договори про спільну діяльність; корпоративний договір; акціонерний договір; корпоративні права; управління корпоративними правами.

Кулак Н.В., к.н. з г.уп., Мурадова А., магістр

Киевский национальный университет технологий и дизайна

КОРПОРАТИВНИЙ ДОГОВІР В ГРАЖДАНСКОМУ ПРАВІ: ПОРЯДОК ЗАКЛЮЧЕННЯ

Аннотация. В статье проанализированы особенности и порядок заключения корпоративных договоров, проанализировано действующее законодательство, регулирующее сферу корпоративного права. современное состояние законодательства в сфере регулирования корпоративных отношений. Авторами были выведены основные факторы, обосновывающие самостоятельное место корпоративного договора среди существующих в сфере гражданских правоотношений договорных конструкций.

Ключевые слова: договоры о совместной деятельности; корпоративный договор; акционерный договор; корпоративные права; управление корпоративными правами.

Kulak N., Muradova A.

Kyiv National University of Technologies and Design

CORPORATE AGREEMENT IN CIVIL RIGHTS: PROCEDURE FOR LAYING

Abstract. The article analyzes the features and procedure for concluding corporate contracts, analyzes the current legislation governing the sphere of corporate law. current state of legislation in the sphere of regulation of corporate relations. The authors have identified the main factors that substantiate the independent place of the corporate contract among the contractual structures existing in the sphere of civil legal relations.

Keywords: agree on a special agreement; corporate contract; third-party agreement; corporate rights; corporate rights management.

Постановка проблеми. 18 лютого 2018 року вступив в силу Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів» (далі Закон щодо корпоративних договорів), який вносить зміни до Цивільного кодексу України, Законів України «Про акціонерні товариства», «Про господарські товариства». Закон встановлює правові норми, що мають регулювати сферу корпоративних договорів [5, 6, 13].

Таким чином бізнес отримав нові інструменти для впорядкування господарської діяльності шляхом укладення корпоративних договорів. Внесені зміни у систему регулювання порядку укладення та виконання договору між акціонерами надали реальну можливість встановити умови та порядок визначення умов, на яких учасник корпоративних відносин має право або зобов'язаний продати, чи купити частку у статутному капіталі.

До прийняття Закону щодо корпоративних договорів правовідносини, сфери регулювання права акціонерів та учасників ТОВ укладати корпоративний договір для узгодження взаємних прав та не було врегульовано. В умовах ринкової економіки договір є основним регулятором економічних відносин сторін. Від того, яким чином прописані умови залежить своєчасне та правильне виконання.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням аспектів правового регулювання питань, пов'язаних із корпоративними договорами було присвячено доробки наступних науковців: О.А. Беляневич, В.А. Васильєвої, І.В. Венедиктової, О.М. Вінник, М.К. Галянтюча, О.В. Кохановської, та ін. Необхідно зазначити, що проблеми порядку укладення договорів завжди визивають зацікавленість з боку фахівців, та науковців.

Невирішені частини проблеми. Щодо порядку укладення договорів, то у науковій літературі укладення договору вважається є певною системою дій суб'єктів договірної правовідносини, спрямованих на виникнення договірної зобов'язання та визначення його змісту [1, 2].

У цивільному праві виділяють наступні порядки узгодження змісту договору:

- загальний;
- спеціальний;
- судовий.

Загальний порядок укладення договору виявляє себе у формуванні договору в порядку, передбаченому ЦК України (ст. 641–646) [3].

Спеціальний порядок передбачає укладення договорів, які мають свої особливості, і залежить від способів укладення договору (аукціон, конкурс, біржовий спосіб) [3].

Судовий порядок укладення договору є окремою стадією, що регулюється спільно матеріальними і процесуальними нормами законодавства, з тією особливістю, що волевиявлення сторін затверджується судовим рішенням, та вступає в дію з моменту набрання чинності самого рішення суду [3].

Природа корпоративного договору полягає у багатосторонності. Вітчизняне законодавство регламентує питання укладення багатосторонніх договорів частиною 4 ст. 626 Цивільного кодексу України (далі ЦК), де вказано, що до договорів, що укладаються більш як двома сторонами (багатосторонні договори), застосовуються загальні положення про договір, якщо це не суперечить багатосторонньому характеру цих договорів [13]. Таким чином основною відмінністю між двостороннім та багатостороннім договором є те, що для укладення останнього необхідним є вираження узгодженої волі трьох і більше сторін. В інших аспектах ці договірні конструкції є схожими. Тому логічним видається висновок про те, що процес укладення багатостороннього договору повинен проходити дві стадії: оферту та акцепт [12].

Глава 53 «Укладення, зміна і розірвання договору» (ст. 638–650) регулює загальний порядок укладення договору [13].

Згідно ч. 1 ст. 638 ЦК договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору, а у ч. 2 ст. 638 зазначається, що договір укладається шляхом пропозиції однієї сторони укласти договір (оферти) й прийняття пропозиції (акцепту) другою стороною [13]. Таким чином, загальний порядок укладення договору має дві стадії: оферту й акцепт, що є загальноновизнаним у правовій науці.

Окремо умови та порядок укладення корпоративного договору має регулювати корпоративне законодавство, яке на даний період часу знаходиться на стадії апробації норм Закону щодо корпоративних договорів.

Інститут корпоративного договору до прийняття Закону щодо корпоративних договорів мав багато спірних питань, так вважалося неконструктивним укладати корпоративні договори. Сумнівність вказаних дій підтверджувалося наявністю широкої негативної судової практики [1]. Можливість укладення корпоративних договорів була закріплена нормою Закону України «Про акціонерні товариства», яка наголошувала, що статутом товариства може бути передбачена можливість укладення договору між акціонерами, за яким на акціонерів покладаються додаткові обов'язки, у тому числі обов'язок участі у загальних зборах, і передбачається відповідальність за його недотримання, але ця стаття стосувалася лише акціонерів. З прийняттям Закону щодо корпоративних

договорів вказана стаття змінена на статтю 26.1 «Договір між акціонерами товариствами [2]. Законодавець у пояснювальній записці до проекту Закону щодо корпоративних договорів зазначав, що договори між учасниками інших господарських товариств укладались за принципом – «дозволено все, що не заборонено законом» що по суті означало відсутність нормативного правового регулювання питання укладання корпоративних договорів [4].

Аналіз Закону щодо корпоративних договорів довів, що вказаний Закон розділяє поняття «Договір про реалізацію прав учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю» та «договір між акціонерами», поняття «корпоративний договір» використовується до випадків укладення договору саме між учасниками товариства з обмеженою відповідальністю та між акціонерами акціонерного товариства. Щодо Закону корпоративних договорів не зазначає про можливість укладення корпоративного договору між іншими господарськими товариствами [11].

Метою статті Законом щодо корпоративних договорів було здійснено доповнення ст. 51-1 «Договір про реалізацію прав учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю» Закону України «Про господарські товариства» (далі цивільний кодекс ТОВ). Крім того у Прикінцевих та перехідних положеннях Закону про ТОВ передбачено, що Закон України «Про господарські товариства» (далі Закон про ГТ) втратить чинність у частині, що стосується товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю. Отже, з набранням чинності Законом про ТОВ втратить чинність ст. 51-1. При цьому Закон про ТОВ містить ст. 7 «Корпоративний договір», що призводить до необхідності з'ясувати порядок укладання корпоративного договору.

Основні результати дослідження. Укладення корпоративного договору передбачає дві основні стадії – оферту та акцепт. Учасники юридичної особи корпоративного типу в процесі укладання корпоративного договору виражаючи власні волевиявлення щодо утворення між собою договірних зв'язків, формулюють спільну волю в питаннях умов корпоративного договору.

Учасниками юридичної особи корпоративного типу ініціюють укладення корпоративного договору спільно, а саме:

- доцільність укладення такого договору;
- загальну мету договору;
- коло питань, що входитимуть до предмету договору тощо.

Перелік зазначених питань узгоджуються власниками корпоративних прав в порядку проведення переговорів, результатом яких, як правило, є прийняття скоординованого рішення про укладення корпоративного договору, що дає науковцям право вважати корпоративний фідуціарним. Аргументується це положення тим, що лише за наявності факту довіри існує можливість дійти згоди щодо єдиної спільної мети, заради якої власники корпоративних прав ї об'єднуються.

Необхідно зазначити, що в юридичній літературі поширеною є думка про те, що переписка сторін, протокол про наміри, інші акти, які є виявленням бажання кожної зі сторін або обох сторін укласти договір, не мають юридичного значення, якщо ці документи не підпадають під ознаки оферти та (або) акцепту [3].

Питання доцільності укладення корпоративного договору в межах юридичної особи корпоративного типу виникає як у одного власника корпоративних прав, так і у декількох, що на практиці впливає на кількість оферентів щодо укладення корпоративного договору.

Законодавчі вимоги до оферти визначені у ч. 1 ст. 641 ЦК [13]. Відповідно до положень цієї статті, пропозицію укласти договір (оферту) може зробити кожна із сторін майбутнього договору. Пропозиція укласти договір має містити істотні умови договору і виражати намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною у разі її прийняття. Ч. 2 ст. 641 ЦК містить вимоги про те, що реклама або інші пропозиції, адресовані невизначеному колу осіб, є запрошенням робити пропозиції укласти договір, якщо інше не

вказано у рекламі або інших пропозиціях. Ч. 3 ст. 641 ЦК наголошує що пропозиція укласти договір може бути відкликана до моменту або в момент її одержання адресатом. Пропозиція укласти договір, одержана адресатом, не може бути відкликана протягом строку для відповіді, якщо інше не вказане у пропозиції або не впливає з її суті чи обставин, за яких вона була зроблена [13].

Пропозиція укласти договір може бути зроблена усно або в письмовій формі. Коли йдеться про письмову оферту, то вона може мати форму єдиного документа (наприклад, проекту договору) або листа, телеграми тощо, що надсилаються акцептанту поштою чи за допомогою іншого технічного засобу зв'язку [12].

Таким чином, пропозиція щодо укладення корпоративного договору повинна адресуватися конкретному колу осіб із числа учасників юридичної особи корпоративного типу (власників корпоративних прав) [12].

«Корпоративним договором не можуть бути врегульовані питання щодо організаційної структури товариства чи щодо контролю над органами правління, оскільки подібні організаційно-управлінські відносини в товаристві можуть бути врегульовані лише законом чи установчими документами. Наведене твердження також свідчить на користь того, що корпоративний договір необов'язково повинен укладатись усіма учасниками юридичної особи корпоративного типу, адже він не спрямований на управління товариством загалом, а тому не зачіпає інтересів усіх власників корпоративних прав. Водночас, корпоративний договір наділений зобов'язальною природою, тому зобов'язує до відповідної поведінки лише сторони договору, не розповсюджуючи свою сферу ні на саму корпорацію з її органами, ні на учасників корпорації, що не беруть участь в корпоративному договорі, ні на третіх осіб» [12].

По-друге, оферта повинна містити вказівку на істотні умови майбутнього корпоративного договору, тобто умови щодо його предмету, а також тих питань, задля вирішення яких фактично і укладається корпоративний договір.

Оферта має містити всі істотні умови майбутнього договору оскільки обов'язково повинні бути визначені умови, визнані істотними в силу закону, а зазначений в оферті набір умов визнається для акцептанта максимальним. Таким чином після прийняття адресатом пропозиції, та не запропонувавши зі свого боку жодних змін або доповнень до оферти, оферта вважається узгодженою, оферент не зможе змінювати набір умов, які містяться в оферті [2].

Таким чином питання визначеності оферти знаходиться у площині, яка ст. стосується досягнення домовленостей усього договору [4].

Щодо предмету корпоративного договору, то ця правова категорія являється істотною умовою будь-якого цивільно-правового договору. Корпоративний договір належить до багатосторонніх договорів, тому метою є здійснення спільної скоординованої діяльності його учасників, а саме спільне управління корпоративними правами. З огляду на вищезазначене в пропозиції укладення корпоративного договору можуть міститись умови щодо вчинення сторонами договору певних активних дій, або утримання від вчинення тих чи інших дій тощо.

Як приклад для аналізу розглянемо ч. 1 ст. 51-1 Закону про ГТ. Так у ч. 1 ст. 51-1 зазначено що «Договором про реалізацію прав учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю визнається договір про особливості реалізації прав учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю. За договором про реалізацію прав учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю його сторони зобов'язуються реалізовувати у спосіб, передбачений таким договором, права, що надаються учасникам (засновникам) товариства з обмеженою відповідальністю, та/або утримуватися від реалізації зазначених прав. Договором про реалізацію прав учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю може бути передбачено обов'язок його сторін

голосувати у спосіб, визначений таким договором, на загальних зборах учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю, погоджувати придбання або відчуження частки за заздальгідь визначеною ціною та/або у разі настання визначених у договорі обставин утримуватися від відчуження часток до настання визначених у договорі обставин, а також вчиняти інші дії, пов'язані з управлінням товариством з обмеженою відповідальністю, його припиненням або виділом з нього нової юридичної особи» [6].

Натомість у ч. 1 ст. 7 Закону про ТОВ зазначено: «Договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації (далі – корпоративний договір), є безвідплатним і вчиняється у письмовій формі».

Насамперед, впадає в око, що текст чинного Закону, присвячений предмету договору, є значно більшим за обсягом, ніж відповідний текст Закону про ТОВ. Таке спостереження може справити враження, ніби чинний Закон містить ширше регулювання. Однак такий висновок буде помилковим. Значний обсяг цитованого тексту чинного Закону головним чином зумовлений першим і третім реченнями. Перше речення є непотрібним, оскільки не встановлює регулювання (в цьому легко пересвідчитися, уявивши, що першого речення немає – виявиться, що регулювання не зміниться). Третє речення перелічує певні умови договору, які цілком можуть бути сприйняті як вичерпний перелік (вираз «інші дії, пов'язані з управлінням товариством» є неоднозначним). Отже, це речення може зіграти злий жарт – замість переліку певних ілюстрацій щодо можливих умов може сприйматися як їх обмеження.

Зазначені обмеження не застосовуються у ч. 1 ст. 7 Закону про ТОВ. Законодавець використовує абстрактну норму з метою того, щоб її гіпотезу мали підійти усі пропозиції сторін.

У Законі про ТОВ, на відміну від Закону про ГТ, регулюються не лише про права, і й повноваження учасників. Продиктовано це тими обставинами, що за діючим не будь-яка можливість учасників діяти певним чином належить до прав учасників.

Така можливість може бути не правом, а повноваженням учасників. Так не правом, а повноваженням учасників є:

- брати участь у зборах;
- брати участь в обговоренні питань на зборах;
- голосувати на зборах;
- вимагати скликання зборів;
- скликати збори у певних випадках;
- ініціювати проведення опитування тощо.

У випадку реалізації можливостей учасники беруть участь у формуванні волі товариства, у зв'язку з чим вказані можливості не є правами учасників. Крім того зазначені повноваження, згідно діючого законодавства, не захищаються позовом.

У випадку перешкоджанням учаснику реалізувати свої повноваження, він може лише подати позов про недійсність прийнятого товариством рішення. З вищезазначеного ми робимо висновок про те, що Закон про ТОВ визначає предмет корпоративного договору більш широко, та дає більше можливостей учасникам.

Корпоративний договір носить за своїм характером є акцесорним, оскільки укладається в межах уже створеної корпорації. Умови, зазначені в оферті, не повинні суперечити положенням установчих документів корпорації.

У зв'язку із тим, що корпоративний договір спрямований на регулювання внутрішньо-організаційних корпоративних відносин, які складаються з приводу управління корпоративними правами форма оферти має бути письмовою.

Договір вважався укладеним за умови наявності згоди всіх сторін, тому відповідь особи, якій адресована пропозиція укласти договір, про її прийняття (акцепт) має бути

повною і безумовною. [7]. До корпоративних договорів акцепт у формі конклюдентних дій не застосовується у зв'язку із тим, що за своєю правовою природою корпоративний договір є немайновим, тобто регулює організаційні корпоративні правовідносини, не пов'язані з передачею майна чи сплатою певної суми грошей.

Аналіз норм ЦК дає розуміння того, що акцепт у письмовій формі необхідний, якщо на цьому наполягає оферент або ж у тому випадку, коли відповідно до актів цивільного законодавства недотримання письмової форми призведе до його недійсності. У всіх інших випадках акцепт можливий і в усній формі. Таким чином за аналогією із формою оферти прийняття пропозиції щодо укладення корпоративного договору повинне бути виражене у письмовому вигляді шляхом підписання договору адресатом оферти і надсилання його оференту в межах строків, визначених у пропозиції, а у разі їх відсутності – в межах строків, визначених законодавством, або нормально необхідних для цього (ч. 2 ст. 644 ЦК України) [12].

ЦК статтею 634 передбачає можливість укладення цивільно-правового договору шляхом приєднання до запропонованих умов. Договором приєднання є договір, умови якого встановлені однією із сторін у формулярах або інших стандартних формах, який може бути укладений лише шляхом приєднання другої сторони до запропонованого договору в цілому. Друга сторона не може запропонувати свої умови договору [12].

Треба зазначити, що існує можливість укласти корпоративні угоди вищезазначеним шляхом тому, що корпоративний договір є багатостороннім, а у випадку, коли учасник корпорації, який з тих чи інших причини не уклав корпоративний договір з іншими учасниками, у майбутньому виявить бажання змінити своє рішення і долучитись до уже укладеного корпоративного договору, така ситуація буде з точки зору права законною.

Зазначимо, що момент укладення договору є дуже важливим. Так, В. В. Луць пише, що «визначення моменту в часі, з настанням якого договір вважається укладеним, є важливим з огляду на низку обставин. По - перше, з цим моментом пов'язується початок дії (чинності) договору (ч. 2 ст. 631). По-друге, з цього моменту сторони набувають цивільних прав та обов'язків, несуть одна перед одною відповідальність за порушення договору. По-третє, на відносини сторін поширюється дія норм закону, інших актів цивільного законодавства, що стосуються даного виду договору» [7].

Моментом укладення договору вважається момент досягнення згоди (домовленості) щодо істотних умов договору. Договір є спільним вольовим актом – згодою, який досягається або в безпосередньому спілкуванні (контакті) фізичних осіб чи представників юридичних осіб, або вчиненням роздільних у часі дій сторін (оферти та акцепту). Таким чином договір вважається укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти договір (оферту), відповіді другої сторони про прийняття цієї пропозиції (акцепту) (ч. 1 ст. 640 ЦК). «Зазначене правило стосується так званих консенсуальних договорів, які вважаються укладеними в момент досягнення згоди сторін Дане положення застосовується і до укладення корпоративного договору. Він вважається укладеним у момент отримання оферентом (оферентами) відповіді про прийняття пропозиції укласти договір учасниками юридичної особи корпоративного типу, яким була адресована ця пропозиція» [12].

Згідно змін у корпоративне законодавство то тепер корпоративний договір є безвідплатним і обов'язково викладається у письмовій формі. Закон прямо вказує на те, що договір, який не відповідає таким вимогам, є нікчемним [11].

Досить важливим у процедурі укладення корпоративного договору є інформування учасників юридичної особи корпоративного типу, які не є сторонами корпоративного договору, про факт його укладення. Це пояснюється тим, що хоча положення корпоративного договору є обов'язковими тільки для його сторін, слід враховувати, що опосередковано його укладення торкається і інших учасників юридичної особи

корпоративного типу. У зв'язку із цим виникає об'єктивна необхідність доведення до інших учасників і самого товариства інформації про укладення корпоративного договору. Вважається, що, достатнім буде повідомлення інших учасників корпорації, які не є сторонами корпоративного договору про факт укладення корпоративного договору.

Висновки. Корпоративним договором є договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізувати свод права и поважання певним чином или утримуватися від їх реалізації (ст. 7 Закону України про ТОВ [6]).

Укладення корпоративного договору – це систематизована процедура взаємоузгоджених дій власників корпоративних прав, спрямованих на укладення корпоративного договору та закріплення я його змісту.

Процедура укладення корпоративного договору регулюється положеннями Глави 53 ЦК – «Укладення, зміна і розірвання договору» України, з урахуванням особливостей, притаманних даному виду цивільно-правових договорів.

Список використаної літератури

1. Бородовський С. О. Укладення, зміна та розірвання договору у цивільному праві України: автореф. дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / С. О. Бородовський. – Харків, 2005. – 19 с.
2. Денисюк В. В. Порядок укладення цивільно-правового договору [Електронний ресурс] / В. В. Денисюк // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 64. – С. 305–312. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdp_2012_64_43.pdf.
3. Договірне право України. Загальна частина: навч. посібник / Т. В. Бондар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова та ін.; за ред. О. В. Дзери. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 896 с.
4. Еннекерус Л. Курс гражданского права / Л. Еннекерус. – М.: Иностранная литература, 1950. – Т. 1. Полумом 2. – С. 207.
5. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008. редакція від 11.06.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.
6. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 49. – С. 682.
7. Луць В. В. Контракты в підприємницькій діяльності: навч. посібник / В. В. Луць. – 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 573 с.
8. Пленуму Верховного суду України від 24.10.2008 N 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08>.
9. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58790.
10. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: Постанова Пленуму Верховного суду України від 24.10.2008 N 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08>.
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів: Закон України від 23 березня 2017 року № 1984-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1984-19>.
12. Сигидин М. М. Корпоративний договір: дис... канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право, галузь знань – 081 Право. – Івано-Франківськ, 2016. – 236 с.
13. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р.: офіційний текст. – К.: Юрінком Інтер. – 2003. – 464 с.